

DE NEANDERTALER VAN ROME

DOOR

H. TEN KATE.

Voor zoover mij bekend is, verscheen het eerste eenigszins uitvoerige bericht omtrent de vondst van een Neandertalschedel bij Rome in de *N. R. Ct.* van 7 Juni 1929, Avondbl. B. Ofschoon die mededeeling, van de hand van Dr. H. M. R. Leopold, althans in hoofdzaak juist is, komen er eenige volzinnen in voor, die niet slechts den oningewijden, maar ook den wetenschappelijken lezer op een dwaalspoor kunnen brengen. Door ze hier niet te herhalen, volgt vanzelf de correctie ervan.

Sedert genoemd krantenbericht over den „oudsten Romein” heb ik het voorrecht gehad dien in het „Istituto di Antropologia” der Universiteit te Rome op mijn gemak te kunnen zien, evenals de begeleidende palaeozoölogica. Ik werd daartoe in staat gesteld door den wetenschappelijken ontdekker van het voorwerp, prof. Sergio Sergi, wien ik hiermede nogmaals mijn hartelijken dank betuig. Gedachtig aan de wijze, waarop zekere ontdekkers (*nomina sunt odiosa!*) van fossiele menschenresten jarenlang hun vondst aan het oog van belangstellende deskundigen hebben onttrokken, had ik die toestemming nauwelijks verwacht.

Tijdens mijn bezoek (Sept. 1.1.) was ik de eerste en eenige vreemde anthropoloog, die deze merkwaardige vondst heeft gezien. Mij steunend op die beschouwing, maar vooral op de voorloopige, zeer onlangs verschenen mededeeling van prof. Sergi ¹⁾, kan ik 't volgende mededeelen. Ik bepaal mij daartoe tot het voornaamste en laat alle voorbarige gevolgtrekkingen achterwege.

Den 13den Mei 1929 gaf de Hertog Mario Grazioli aan prof. Sergio Sergi een schedel ten geschenke, die op een hem toebehoorend grondstuk in een grintgroeve door een arbeider gevonden was. Uitgaande van de Porta Pia te Rome en de Via Nomentana ongeveer 3.5 K.M. in N.O. richting volgend, komt men aan een soort breed schiereiland,

¹⁾ La scoperta di un cranio del tipo di Neandertal presso Roma. Comunicazione preliminare presentata alla Società Romana di Antropologia il 1 giugno '29 (*Rivista di Antropologia*, vol. XXVIII, 1929).

bekend als „tenuta di Saccopastore”. Het wordt gevormd door het lusvormig verloop van de Aniene-rivier, een linker zijtak van den Tiber. Vlak bij en oostelijk daarvan ligt de bekende Mons Sacer. In Saccopastore nu ligt de vindplaats van den jongsten Neandertaler of „oudsten Romein”.

Nauwelijks was prof. Sergi in het bezit van den schedel gekomen, of hij begaf zich vergezeld o.a. door zijn hoogbejaarden vader en leermeester emerit. prof. Giuseppe Sergi, zijn universiteitscollega's Checchia, Rellini en Cerulli en zijn assistent dr. Genna, naar de vindplaats, om het terrein nauwkeurig op te nemen en allerlei bijzonderheden vast te stellen.

De schedel werd gevonden 6 Meter onder de hedendaagsche oppervlakte, in een laag grint van de Aniene-rivier, die rijk is aan overblijfselen van fossiele zoogdieren.

Het cranium is gefossiliseerd, maar broos en voor een groot gedeelte geïncrusteerd in een laag fijne breccie, die als cement aan de beenderen vastzit. De algemeene toestand van conservatie is alleszins bevredigend en er ligt genoeg bloot, d.i. vrij van breccie, voor een diagnose. De jukbogen zijn gebroken en de onderkaak ontbreekt weliswaar, maar de schedelbasis, het gelaat, de oogkassen, de neus en de tandkasbogen zijn grootendeels intact. In het schedeldak zijn twee groote gaten bij het uitgraven ontstaan, maar wat erger is en waarschijnlijk het zwakke punt bij de a.s. aanvallen der skeptici en critici zal uitmaken, is, dat de torus supraorbitalis door de spade geheel doorkliefd is en verloren geraakt. De onbevooroordeelde beschouwer, die niet geheel vreemdeling is op het gebied der palaeoanthropologie, krijgt desniettemin den indruk, dat deze schedel zeker tot het Neanderthalras behoort. En een aandachtige nabeschouwing der 4 afbeeldingen van het object in Sergi's mededeeling bevestigt dien. Die photo's zijn blijkbaar vervaardigd, vóór ik den schedel zag, die toen veel meer vrij was van de breccie-incrustatie.

Zoo de schedel over 't geheel een minder bestialen indruk maakt en fijner is dan die der overige tot nog toe bekende Neanderthal-schedels, is dit hoogstwaarschijnlijk daaraan toe te schrijven, dat hij, volgens Sergi zeker, volgens mij waarschijnlijk, van een ongeveer 30-jarige vrouw is. Ook de geringe schedelcapaciteit, die zeker niet meer dan 1200 c.c. zal bedragen, pleit daarvoor. De naden van het schedeldak zijn alle open en eenvoudig.

Niettegenstaande het reeds genoemde ontbreken van den torus supraorbitalis en de sterke plagiocephalie (aangeboren of postmortaal, door druk van het grint?) is de typische handtasch — of beursvorm (forma a borsa van Giuseppi Sergi), van de norma verticalis uitgezien, onmiskenbaar. Deze plagiocephalie is bipolaris dextra-anterior en sinistra-posterior. Ook de platycephalie is opvallend.

Wat de norma lateralis betreft, heeft het pterion links den H-vorm.

De geheele regio pterica en epiptERICA vertoont morphologisch kenmerken der hoogste menschelijke evolutie. Of deze Neandertaler werkelijk een gearticuleerde taal sprak, zooals Sergi aanneemt op grond van een uitwendigen schedelknobbel ter plaatse van het spraakcentrum, lijkt mij onbewijsbaar. Daarmede is natuurlijk niet gezegd, dat deze fossiele mensch geen gearticuleerde taal zou hebben gekend.¹⁾

Het achterhoofd springt sterk achteruit. Os apicis squamae occipitalis en torus occipitalis.

Wat de norma basilaris betreft, het achterhoofdsgat is „stretto ed allungato”. De tandkasboog is zeer wijd en betrekkelijk kort. De meeste kiezen zijn voorhanden en alle gezond, maar door het kauwen sterk afgesleten, vooral naar den kant van de tong.

Wegens de massa breccie, die het gelaat bedekt, valt daarover maar gedeeltelijk te oordeelen. In verhouding tot den schedel is het zeer groot en er bestaat een sterk maxillairprognathisme. De fossae caninae ontbreken. De oogkassen zijn bijzonder wijd. De apertura pyriformis is zeer breed en laag, terwijl de eigenlijke neusbeenderen vooruitsteken (dorso del naso proiettato straordinariamente infuori).

De overblijfselen van dieren in dezelfde grintgroeve als die van den menschelijken schedel zijn talrijk. Voor zoover zij gedetermineerd zijn, behooren zij tot *Elephas antiquus*, *Hippopotamus major*, *Rhinoceros Merckii*, *Cervus elephas* en *Bos primigenius*; maar er zijn stellig nog andere.

Steenen werktuigen, van welken aard ook, zijn tot dusver door Sergi in Saccopastore niet aangetroffen (non ho trovato alcuna traccia di prodotti litici). Dit is een zeer gewichtig punt. In het alluvium van den Tiber en de Aniene evenwel, dat tot dezelfde periode als die van den Italiaanschen Neandertaler behoort, moeten reeds in 1846 door Ceselli en later door verschillende anderen ruw bewerkte steenfragmenten of steensplinters (selci scheggiate) van het Moustérien-type zijn gevonden. Die vondsten hebben destijds, volgens Sergi, aan een strenge, dikwijls onbillijke (spesso ingiusta) kritiek blootgestaan. Ter vergadering van 1 Juni, waarop de vondst door Sergi werd gedemonstreerd en ook dr. Leopold tegenwoordig was, deed de heer Blanc de mededeeling, dat door hem in dezelfde laag, dicht bij de vindplaats van den Neandertalschedel een Chelléenpunt werd aangetroffen. Relata refero, want wij komen hier ongemerkt op een zèer onzeker, glibberig terrein. Wat er van zij, Moustérien of Chelléen, het onwederlegbaar bewijs, dat die werktuigen van den Neandertalmensch afkomstig zijn, is niet geleverd.

¹⁾ Het is immers sedert lang uitgemaakt, dat de schedelknobbel van Gall en de cerebrale localisaties van de veel latere onderzoekers, zooals Broca en Clarcot, in den regel niet overeenstemmen. Dit schrijvende, heb ik het gevoel van uilen naar Athene te brengen.

Zelfs op zuiver osteologisch gebied is de palaeoanthropologie zóó rijk aan onverwachte en belachelijke vergissingen (de *homunculi* van Ameghino, *Hesperopithecus*, *Haroldcookii*, de „*Pithecanthropus*” van Heberlin enz. enz.), dat over de artefacten van fossiele menschen niet dan met het grootst mogelijke voorbehoud moet worden geoordeeld.

Eén ding staat echter vast: de Italiaansche Neandertaler leefde tegelijk met de groote zoogdieren van het midden-pleistoceen, in den interglacialen tijd met zijn warm klimaat. In dienzelfden tijd moeten ook de laatste quaternaire uitbarstingen der vulkanen van Latium hebben plaats gehad.

De vindplaats van den Neandertaler bij Rome vormt als 't ware het uitstralingspunt van een wijden boog, die zich uitstrekt van Gibraltar, over Midden-Europa, de Krim en den Kaukasus tot in Palestina, en de uiterste grenzen vormt van het gebied, dat eenmaal door het Neandertalras werd bewoond.